

*Биймурсаева Б.М.***МАТЕМАТИКАНЫ ОКУТУУ ПРОЦЕССИНДЕ КЫРГЫЗ ПЕДАГОГИКАСЫНЫН АРТЫКЧЫЛЫГЫ***Биймурсаева Б.М.***ПРИОРИТЕТЫ КЫРГЫЗСКОЙ ПЕДАГОГИКИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ**

Математикада окуу процессиндеги бардык эле материал өздөштүрүүгө берилбейт, алардын белгилүү бөлүгү таанып-билүүгө, чийме түрүндө сүрөттөөгө, айрым учурларды ачык элестетүүгө же жалпылап жыйынтык чыгарууга берилет. Мында эстетикалык табит, баалоо, эстетикалык ой-жүгүртүү жана көз караш калыптанат. Ошону менен катар мугалим өзүнүн ишинде окутуунун сапатына өзгөчө көңүл буруусу керек. Окутуунун сапатына ар бир сабактын жана алардын системасынын натыйжалуулугун жогорулатуунун негизинде жетүүгө болот. Ар бир сабактын сапаттуулугу математиканы окутууда эстетикалык тарбиянын принцибине негизделген окутуунун түрдүү формасы жана методдору менен байланышкан.

Ар кандай материал түрдүүчө өздөштүрүлөт. Мисалы, теориялык материалды өз алдынча өздөштүрүү кыйын, бирок мугалимдин жеткиликтүү тил менен материалдын бөлүмдөрүнүн арасындагы башталыштарды ачык, тушунуктуу кылып айтып берүүсү билимди пландуу, толук түрдө өздөштүрүүгө таасирин тийгизет. Терминдер менен каныккан материал окуучулар тарабынан аз өлчөмдө өздөштүрүлөт, бирок аны өз алдынча окуп, мазмунуна терең түшүнгөн окуучулардын билими мугалимдин айтып берүүсүн угуу менен чектелип калгандарга Караганда фактыларга бай экендиги менен айырмаланат. Бирок геометриялык материалды өз алдынча окуп-үйрөнгөн окуучулар аны кайталап айтып берүүдө көбүрөөк фактыларды билгендигине карабастан, анын китептеги жазылуу стилинен, схемасынан ажырай албайт.

Окуу китебиндеги берилген тексттин бардыгы - негиздүү, ошондуктан аны толук бойдон эсте сактап калуу керек деп ойлошот. Ошондуктан алардын жоопторунда кыскача ой кортундусу чыгарылбайт.

Материалды угуу процессинде дагы бир топ кыйынчылыктар кездешет. Мугалимдин материалды айтып берүүсүн системалуу угуу бул, өзүндө болгон билимге жараша мугалимдин түшүндүрүүсүн кабыл алуу, оюнун удаалаштыгын байкоо, материалдын негизгилерин ажыратуу жана табуу, ошону менен катар жаны маалыматты өзүндөгү болгон билим менен байланыштыруу, аны эске сактоо татаал процесс. Сабакта убакыттын чектелгенинен алар бардык маалыматтарды өздөштүрүүгө, мурдагы алган билимдери менен байланыштырууга жетише алышпайт. Муну мугалимдин түшүндүрүүсүнөн кийин окуучунун жообунун уккан материалдан алыс кете албагандыгын көрсөтөт. Алар алган билимин мурдагы билимдери менен байланыштыра алышпайт да өздөрүнүн чыгармачылыгын материалды эсептеп калууга гана сарпашат. Ал тургай өздөштүрүүсү начар окуучулар тарабынан материал эч качан толук өздөштүрүлбөйт, б.а. алардын сезиминде жаңы

материал чаржайыт, байланышсыз калыптанат да, мурдагы билимдердин системасына кыйынчылык болуп калат. Дал ушул учур окуучулардын формалдуу билим алуусунун бирден бир шарты болот, өзгөчө материал менен жекеме - жеке калган учурда окуучулар аны өздөштүрүп, мурда өздөштүрүлгөн материал менен болгон байланышын таба алышпайт.

Математиканы окутуунун методикасында: өз алдынча иштөө, аңгемелешүү, мугалимдин оозеки айтып берүүсүн айкалыштырууну окуу-тарбиялоо процессинин максатына жараша оптом алдуу чечүү керектиги жөнүндө Р.Д. Телебаева «Геометрияны окутууда 6-7-класстардын окуучуларына жекече мамиле жасоо» - деген эмгегинде кеңири белгилеген [1].

Эстетикалык таалим - тарбия берүүнү инсанды тарбиялоонун составдык бөлүгү катары карайбыз. Ошондой эле эстетикалык таалим-тарбия берүү математика сабагын окутуу процессинде дагы чоң роль ойнойт.

Математика сабагы окутулуп жатканда ар бир конкреттүү элементтер менен бирдикте теориялык негиздер да берилет. Бул албетте кептеген эмгектин өзгөчөлүктөрү менен аныкталат.

Математиканы окутууда, предметтин кооздугун ачып көрсөтүүдө теореманын оригиналдуу далилдениши, мисалдардын жөнөкөй жол менен чыгарылышы маанилүү болуп саналат.

Жогоруда биз математиканы окутуунун методдору аркылуу, математикалык түшүнүктөрдү түшүндүрүүнү атайын баса белгилөө менен артыкчылыктарына токтолдук.

Көбүнчө учурда педагогикалык ишмердүүлүк окуу процесси уюштура билүүгө көз каранды экендигин байкайбыз. Кесиптик даярдыгы жакшы мугалим өзүнүн ишин сүйөт, предметтин тарыхын жакшы билет, системалык түрдө окутуунун методикасы, өнүгүүсүнө карайт, окутуу процессинде тарбиялоону окуучулардын өнүгүшү менен бирдей деңгээлде жүргүзөт.

Ал эми окуучуларды математиканын кооздугун сезүүгө тарбиялоодо теоремалардын далилдөөсүн жана мисалдардын чыгарылышын жөнөкөй жол менен иштөө, далилдөө эң негизги шарттардын бири болуп саналат.

Бул үчүн бир нече мисалдарга токтолобуз. Эстетикалык баалоо жогоруда биз келтирген математиканы окутуунун методдору аркылуу бардык илимдер сыяктуу математикадагы кооздукту конкреттүү мисалдарды чыгарууда кызыгууну жаратуу менен белгиленет.

Кыргыз элинин эң сыймыктанган, баа жеткис байлыгы болгон боз үй жөнөкөй көрүнгөнү менен

аны жасоо зор чеберчиликти талап кылат. Ошондуктан боз үйдү колунан көөрү төгүлгөн чеберлер гана жасай алышат. Боз үйдүн ар бир элементи математикалык эрежелерди так сактоо менен жасалып келген. Математикалык мыйзам ченемдүүлүк менен жасалган боз үйдө бардык геометриялык фигуралар кездешет. Кооздукту жана туруктуулукту сактоо үчүн борбордук жана октук симметриялар эске алынган. Боз үйдүн ички жасалгасы, оюм-чийимдери, боолору, жабык башы, шырдак, чийлерге түшүрүлгөн оюлар симметриялуулукту сактоо менен кыймылдын касиеттерине таянат. Боз үйдүн түзүлүшүн алсак: цилиндр, конус, кесилген конус, шардык секторду берет. Ал эми жабдууларын карасак, туурдугу - тик бурчтук, узугу - алкактык сектор, түндүк жабуусу - квадрат, эшиги - тик бурчтук, жогору жагы - уч бурчтук, негизи - тегерек геометриялык фигуралар. Геометрия сабагын өткөндө кыргыздын улуттук каада-салты, үрп-адаты, турмуш тиричиликтеги буюм - терими тууралуу кеңири түшүнүк берүүдө боз үйдүн маанисин окуучулар туура баалашып, аны чечип жана кайра тага билүүгө үйрөнүшөт [2].

1) боз үйдүн түндүк жабуусу – квадрат

2) туурдук - төрт бурчтук

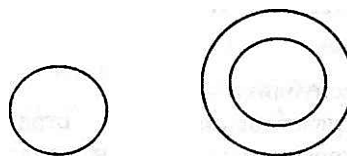
3)

3) боз үйдүн эшиги - төрт бурчтук

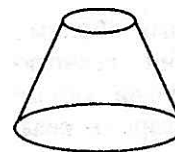
4) боз үйдүн негизи – тегерек

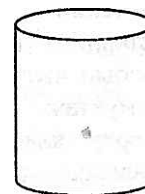
5) боз үйдүн үзүгү - алкактык сектор

6) боз үйдүн түндүгү - кесилген конус

7) боз үйдүн керегеси - цилиндр

Кыргыз педагогикасынын математиканы окутуу процессиндеги артыкчылыгы күнүмдүк турмуш менен болгон байланышы эсептелинет

Адабияттар:

1. Р.Д.Телебаева Геометрияны окутууда 6-7-класстардын окуучуларына жекече мамиле жасоо, Ф., 1989-ж.
2. И.Б. Бекбоев., Р.Ж.Жакеева., Б.М.Биймурсаева. Математиканы окутуу процессинде окуучуларга эстетикалык тарбия беруунун айрым методикалык сунуштар, Нарын. 2004-ж.